

Organització de la procreació i estructures domèstiques a les Valls d'Àneu

Irina Casado i Aijón

L'any 2004, vaig iniciar una recerca a les Valls d'Àneu en el marc de les beques per a la investigació concedides pel Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, que va tenir com a objectiu principal analitzar el procés de construcció de les identitats culturals dels aneuencs a partir de l'estret vincle amb l'entorn en el qual viuen i en el qual havien treballat de forma intensiva. Una de les conclusions d'aquesta primera recerca va ser determinar que, dins dels elements que donen contingut a les identitats culturals aneuencs, es troben nocions com les de *casa* i *família*, la representació de les quals està en procés de canvi com a conseqüència principalment del progressiu despoblament que aquestes valls han anat patint en el decurs del segle xx. Alhora, però, aquestes nocions han mantingut un fort component del passat històric que és aquell al qual es recorre com a element identitari.

La identificació de les nocions de *casa* i *família* com a identitàries ha estat el punt de partida per a aquesta segona recerca que es va dur a terme en el 2006, també en el marc de les beques del CPCPT.

L'objectiu principal en aquesta segona fase ha estat analitzar els canvis i les continuïtats en les pautes d'aparellament, de procreació i en la cura dels infants, així com en les estructures domèstiques que els aneuencs han viscut des d'inici del segle passat. Ha estat mitjançant el mètode genealògic i les entrevistes en profunditat com s'han recollit les genealogies de cases de diversos pobles aneuencs alhora que les seves històries familiars, materials etnogràfics aquests que han proporcionat dades sobre les aliances entre les cases a través del matrimoni, de les pautes en la residència postnupcial, de la transmissió del patrimoni, del nombre de fills legítims, però també d'aquells casos en els quals els infants van néixer fora del matrimoni i o bé van ser incorporats al grup familiar o bé van ser donats en adopció, o de les persones i grups responsables de la cura d'aquests infants.

Bona part de la conceptualització de *casa* i *família* rau en el manteniment d'allò que es considera el model tradicional aneuenc, el qual ha estat objecte d'un procés d'idealització que és el que confereix identitat col·lectiva però

també individual. La identificació com a model amb l'organització sociocultural d'un passat històric en el qual les cases dels pobles estaven *obertes*, que acomplien la seva funció de producció –majoritàriament d'autoconsum– i de reproducció de la família i de la casa, en les quals habitaven famílies extenses amb un hereu o una pubilla –privilegiant sempre que fos possible la patrilocalitat i la patrilinealitat–, i en les quals el nombre d'infants era de quatre com a mitjana –la cura dels quals requeria en les dones de la unitat domèstica, especialment en la *padrina*– fent que els pobles tinguessin una població que mantenia la vida social viva i activa, ha portat en l'actualitat a percebre la realitat social com una conseqüència del despoblament que cases i pobles han patit per factors històrics, polítics o econòmics, que ja no es correspon amb el model tradicional.

Les genealogies mostren com, durant la primera meitat del segle xx, hi havia una tendència a cercar parella entre les persones del mateix poble o de pobles propers –pauta destacable especialment en els pobles de la vall d'Unarre, de la vall d'Isil o a Son– tot i que les fires de bestiar, les festes majors o una certa facilitat en les comunicacions oferien la possibilitat que es formessin parelles entre persones d'altres pobles de les valls d'Àneu, del Pallars Sobirà o de la Val d'Aran –cas important en pobles com Esterri d'Àneu o València d'Àneu–. En la mesura que les xarxes de suport es basaven en la proximitat de residència, les relacions de veï-

Família Duran Carrera de Casa Pruan de Burgo. Fotografia: Arxiu família Duran Coté, 1931.

natge esdevenien les principals, mentre que aquestes s'enfortien quan els veïns també eren parents.

Fins a les darreres dècades del segle, l'organització de la procreació a les valls d'Àneu ha anat seguint el model tradicional, el qual s'ha adequat als importants canvis de la societat aneuenca, especialment per l'emigració no només de famílies senceres sinó també dels joves en edat reproductiva. Aquests processos migratoris han confeccionat un entramat social, a inicis del segle XXI, totalment nou, que ha portat a la

introducció de canvis en les pautes d'aparellament i reproducció dels aneuencs en la mesura que molts són els joves –entre 18 i 30 anys– que, actualment, migren cap a les ciutats per seguir estudis universitaris. Aquest fet, juntament amb els desplaçaments quotidians dels joves aneuencs més enllà de les valls d'Àneu o de l'arribada de població estacional, amplia el context en el qual aquests joves cerquen les seves parelles, les quals un cop constituïdes majoritàriament per matrimoni, s'estableixen en una residència neolocal bé en algun dels

pobles més grans de les Valls d'Àneu o bé a les ciutats. Quan les noves parelles s'estableixen als pobles aneuencs i comencen l'etapa reproductiva –amb un o dos fills per parella–, els responsables de la cura dels seus fills en seran ells mateixos, mentre que el model tradicional atorgava un paper determinant a la *padrina* en tant que la jove tenia responsabilitat en les tasques agropecuàries de la casa. Amb tot, la família continua essent la principal xarxa d'ajuda i suport per a la cura dels infants a la qual s'han incorporat també amics o mem-

bres de la mateixa generació. És d'aquesta manera com, actualment, la societat aneuenca registra una disminució de població en edat reproductiva, i la que hi ha tendeix a establir-se sobretot a Esterrí d'Àneu o en altres pobles ben comunicats, mentre que en els pobles de les valls laterals la població s'envelleix i la majoria de les cases resten *tancades*. El model d'aparellament i reproducció tradicional, el que confereix identitat específica als aneuencs, ha donat pas a un nou model amb noves pautes incorporades d'aparellament, residència postnupcial o procreatives però que, alhora, en manté d'altres amb més o menys adequació al context actual, com seria el cas de la pervivència del lligam entre la persona i la seva casa d'origen de la qual en manté el nom com a part fonamental de la seva identitat.

Les capelletes de visita domiciliària a Manlleu

Joan Arrimany

La religiositat popular sol tenir, en la seva forma més habitual, una modalitat col·lectiva. Però també hi ha una religiositat domèstica, més íntima, que connecta directament amb l'oració individual. És el cas de les "capelletes de visita domiciliària", objecte d'estudi del projecte *Circuits invisibles de fe: les capelletes de visita domiciliària a Manlleu (Osona)*, becat el 2006 pel Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana.

Aquest tipus de capelletes són una forma de devoció formada per uns circuits o "cors" autoregulats. En aquests, formats per famílies fervoroses, es comparteix la possessió, amb un ordre i una periodicitat predeterminats, d'una imatge continguda en una caixa portàtil de fusta; cadascun d'aquests itineraris té una persona que s'ocupa del seu correcte funcionament –generalment una dona–, la qual rep el nom de *zeladora*. La principal intencionalitat és la de permetre la possessió d'un petit altar domèstic a les llars.

La imatge més present a les capelletes manlleuenques és la de la Sagrada Família. Van iniciar-se arran de la labor de sant Josep Manyanet, que va fundar la Con-

gregació dels Fills de la Sagrada Família l'any 1871. A finals del segle XIX, i sobretot des de 1907, aquesta associació religiosa va impulsar el funcionament de les capelletes de visita domiciliària. Les primeres dades indiquen que el 1908 ja n'hi havia alguna circulant a la parròquia de Santa Maria de Manlleu i que en tres anys se n'havien posat en funcionament un total d'onze. Les informacions més precises, però, es tenen des de la postguerra, quan les capelletes de la Sagrada Família prenen una adscripció parroquial. Aleshores hi havia una sola zeladora, que es cuidava de diverses capelletes; el 1949, amb la creació de sis circuits nous, es van habilitar cinc zeladores de cop. Des d'aleshores es va anar ampliant el nombre de capelletes en circulació a mesura que també creixia la població en nombre d'habitants i extensió territorial. En els anys cinquanta i seixanta es van crear la parròquia de Nostre Senyora de Gràcia i la de Sant Pau, que van assumir el funcionament de les capelletes en el seu àmbit territorial.

Les dades de 2006 indiquen que, de l'advocació de la Sagrada Família, hi ha unes dotze cape-